

KATEGORIZACE LESŮ A JEJÍ EKONOMICKÉ ASPEKTY

ECONOMIC ASPECTS OF FOREST CATEGORIZATION

VÁCLAV KUPČÁK

Fakulta lesnická a dřevařská ČZU v Praze

ABSTRACT

Forest categorization is the basic attribute for management in forests. In the current forest categorization in the Czech Republic, according to forest law, concrete influences (respectively restriction) on management in frame of individual categories and subcategories are possible to assume, which is reflected for example in costs and reached revenues. This reality is expressed in economic results of forest owners as well as in the economics of potential subsequent entrepreneurial subjects in the forestry. Also economic and legal relations play a significant role in forest categorization.

Klíčová slova: kategorizace lesů, zákon o lesích, vlastník lesa, náklady, výnosy, hospodářský výsledek
Key words: forest categorization, forest law, forest owner, costs, revenues, economic result

ÚVOD

Problematika hodnocení produkční i mimoprodukční významnosti lesa pro společnost je velmi komplikovaná nejen proto, že les je sám o sobě složitým objektem, jehož působení je v rámci společnosti mnohostranné, ale rovněž proto, že les a soustava jeho užitných hodnot se stále vyvíjejí v souladu s vývojem společenských potřeb. Vyjadřování společenské významnosti funkcí lesa se tak stává společenskou sociálně-ekonomickou kategorií a je součástí společenských věd – zejména ekonomických a sociologických (ŠIŠÁK, ŠVIHLA, ŠACH 2003).

Funkce lesa, jejich hodnocení i peněžní vyjadřování jsou dlouhodobě diskutovanou a i výzkumně řešenou problematikou v České republice (ČR) i v zahraničí (ŠIŠÁK, SLOUP, KŘEPĚLA 2005, ŠIŠÁK, ŠACH, KUPČÁK, ŠVIHLA, PULKRAB, ČERNOHOUS, STÝBLO 2006, VYSKOT 2003 a další).

Potřeba kvantifikace mimoprodukčních funkcí lesů na sociálně ekonomickém základě, mj. také pro účely komplexního vyjádření významu lesního hospodářství (LH) jako odvětví v rámci národního hospodářství, je zakotvena ve většině zpráv o stavu lesů - Zelených zpráv, vypracovávaných Ministerstvem zemědělství ČR (MZe ČR 1994 – 2008), zvláště v posledních letech. Tyto aktivity jsou také aktuální v souvislostech s národními lesnickými programy ČR.

Základním atributem každé právní společnosti je to, že její vůli vyjadřuje a zásadní problémy řeší legislativa, včetně příslušných nástrojů (normativních, ekonomických atd.). Z tohoto pohledu, přes výše naznačený široký základ dosavadního vývoje přístupů a i výzkumu hodnocení funkcí lesů, je skutečností, že společenský zájem (či „zadání“) k plnění funkcí lesů byly a jsou deklarovány zákonem o lesích - prostřednictvím kategorizace lesů.

Z pohledu ekonomického však lze vyslovit předpoklad, že jednotlivé kategorie různě ovlivňují hospodářské veličiny a ukazatele vlastníků lesů, popřípadě dalších ekonomických subjektů v LH, počínaje priorit-

ně sledovaným ukazatelem, jímž je hospodářský výsledek na 1 ha lesa, přes náklady a výnosy podle činností, až po např. efektivnost či rentabilitu hospodaření jako celku. Logickým vyvozením – hypotézou pak může být, že lesy hospodářské do určité míry financují hospodaření v lesích ochranných i lesích zvláštního určení a to za situace snižujícího se podílu lesů hospodářských a narůstajících tendencích rozšiřování území se zvláštními režimy hospodaření.

Příspěvek připomíná historii a současnost kategorizace lesů v ČR, včetně příslušných právních souvislostí, zejména se však zabývá metodikou analýzy nastíněných ekonomických aspektů kategorizace lesů.

PROBLEMATIKA

Kategorizace lesů se v českých zemích vyvíjela více než 150 let – historický vývoj shrnuje tabulka 1 (DUDÍK 2006). Stávající kategorizace lesů je v ČR deklarována zákonem č. 289/1995 Sb. (dále lesní zákon) a je realizována ve vypracovaných oblastních plánech rozvoje lesů, zejména však prostřednictvím vyhotovených lesních hospodářských plánů (LHP) či lesních hospodářských osnov (LHO), až do úrovně porost/porostní skupina. Zde lze konstatovat, že tyto nástroje obsahují aplikovanou kategorizaci a jsou naplňovány vlastníky lesů. Jinými slovy řečeno, společností deklarované funkce lesů jsou (již dlouhodobě) konkretizovány a právně kodifikovány a jejich hlavním garantem je vlastník lesa. A to převážně na svůj účet.

Vlastní kategorizaci lesů uvozuje lesní zákon v § 6, kde se člení lesy na ochranné, zvláštního určení a hospodářské. Podle následujícího § 7 se do lesů ochranných zařazují:

- a) lesy na mimořádně nepříznivých stanovištích (sutě, kamenná moře, prudké svahy, strže, nestabilizované náplavy a písky, rašeliníště, odvaly a výsypky apod.),

- b) vysokohorské lesy pod hranicí stromové vegetace chránící níže položené lesy a lesy na exponovaných hřebenech,
- c) lesy v klečovém lesním vegetačním stupni.
O zařazení do kategorie lesů ochranných rozhoduje orgán státní správy lesů.
Paragraf 8 lesního zákona definuje kategorii lesů zvláštního určení, a to dvě základní skupiny – lesy zvláštního určení „ze zákona“ a lesy, které za lesy zvláštního určení mohou být vyhlášeny, pokud veřejný zájem na plnění mimoprodukčních funkcí je u nich nadřazen funkcím produkčním. Lesy zvláštního určení ze zákona jsou lesy, které nejsou lesy ochrannými a nachází se:
- a) v pásmech hygienické ochrany vodních zdrojů I. stupně,
- b) v ochranných pásmech zdrojů přírodních léčivých a stolních minerálních vod,
- c) na území národních parků a národních přírodních rezervací.
Do kategorie lesů zvláštního určení lze dále zařadit (mohou být vyhlášeny) lesy:
- a) v I. zónách chráněných krajinných oblastí a lesy v přírodních rezervacích a přírodních památkách,
- b) lázeňské,
- c) příměstské a další lesy se zvýšenou rekreační funkcí,
- d) sloužící lesnickému výzkumu a lesnické výuce,
- e) se zvýšenou funkcí půdoochrannou, vodochrannou, klimatickou nebo krajinnotvornou,
- f) potřebné pro zachování biologické různorodosti,
- g) v uznaných oborech a samostatných bažantnicích,
- h) v nichž jiný důležitý veřejný zájem vyžaduje odlišný způsob hospodaření.
O zařazení do kategorie lesů zvláštního určení rozhoduje orgán státní správy lesů (Ministerstvo zemědělství ČR) na návrh vlastníka, nebo z vlastního podnětu. Rozhodování probíhá ve správním řízení.
Pro úplnost – podle § 9 lesy hospodářské jsou lesy, které nejsou zařazeny v kategorii lesů ochranných nebo lesů zvláštního určení. Z vývoje zastoupení kategorizací vyplývá postupně klesající podíl hospodářských lesů – např. od roku 2000 se jejich podíl snížil o 1,3 % (viz tab. 1).
Podle ŠIŠÁKA (2005) na území ČR je v mnoha lesích produkční funkce omezoována, a to z různých příčin:
- společnost působí svojí vlastní negativní činností – lesy pod vlivem imisí a dalších antropogenních faktorů (zasolení podél komunikací, apod.),
 - vyžaduje společnost pro naplnění (intenzifikaci, zvýšení úrovně plnění) jiných funkcí – např. ochrana vodních zdrojů, zdrojů

Tab. 1.

Historický vývoj kategorizace lesů na území ČR
Historical development of forest categorization in the Czech Republic

Rok/Year	Kategorie lesů v % výměry lesů/Forest category of total forest area in %		
	Lesy hospodářské/ Commercial forests	Lesy ochranné a chráněné/ Protection and protected forests	
1850	100,0	-	
1880	99,7	0,3	
1900	99,5	0,5	
1920	99,5	0,5	
	Lesy hospodářské/ Commercial forests		Lesy zvláštního určení/Special purpose forests
1930	99,0		1,0
	Lesy hospodářské/ Commercial forests	Lesy chráněné/ Protection forests	
1950	97,2	2,8	
	Lesy hospodářské/ Commercial forests	Lesy účelové (zvl. významu nebo určení)/ Special purpose forests (special purpose or determination)	
1960	85,5	2,8	11,7
1970	81,0	11,9	7,1
	Lesy hospodářské/ Commercial forests	Lesy chráněné/ Protection forests	Lesy zvláštního určení/ Special purpose forests
1980	78,2	4,0	17,8
1990	58,4	2,5	39,1
2000	76,7	3,5	19,8
2005	76,1	2,9	21,0
2006	75,8	2,8	21,4
2007	75,4	2,7	21,9
2008	75,4	2,7	21,8

přírodních léčivých a stolních vod, rekreační a lázeňské, zachování biologické rozmanitosti, ochrana přírody, případně i další (obrana státu atd.),

- tam, kde omezení je dáno přírodními podmínkami a není přímo ovlivněno potřebou společnosti (společnost vyžaduje pouze udržení vhodného ekosystému) – lesy na nepříznivých stanovištích, vysokohorské lesy,
- omezení je výsledkem zájmu vlastníka (obory, bažantnice, případně další).

Narůstající vlivy z omezených režimů hospodaření, včetně vlivů kategorizace lesů, přináší ekonomické újmy i škody pro vlastníky lesů. Například (ŠIŠÁK 2005):

- ztráty příjmů z vynuceného prodloužení doby obmýti,
- ztráty příjmů z vynuceného ponechání spontánním procesům,
- ztráty příjmů z vynucené záměny dřevinné skladby při obnově lesního porostu, rekonstrukci a převodu lesního porostu,
- zvýšené režijní (organizačně-administrativní) náklady,
- specifické vícenálady a mimořádné náklady.

Je pravdou, že např. ztráty příjmů z vynuceného ponechání spontánním procesům vyvolávají souběžně pokles nákladů hospodaření, avšak o to více je potřebné tyto tokové veličiny identifikovat a kvantifikovat.

Potřeba analýz ekonomických aspektů kategorie lesů byla poprvé iniciována v souvislosti s Národním lesnickým programem ČR (I), vyhlášeným pro období 2003 - 2006. Analýza také předpokládala možné modelové odvození ekonomických souvislostí v případech kategorizací nově navrhovaných. Naposledy pak byla v roce 2009 tato problematika formulována coby nabídka do výběrového řízení na řešitele výzkumného projektu (Grantová služba LČR) „Lesnické hospodaření v Moravskoslezských Beskydách“ – části „Ekonomické posouzení možných variant hospodaření včetně vyhodnocení ekonomické náročnosti cílů veřejného zájmu“ (Ekonomické průměty kategorizace lesů).

METODICKÝ PŘÍSTUP

Kategorizace lesů je v ČR vedle zákona o lesích zakotvena v řadě prováděcích vyhlášek, avšak i v dalších obecně platných předpisech (KUPČÁK, ŠIŠÁK 2005, KUPČÁK 2006). Úvodní součástí metodiky tedy je identifikace kategorizace lesů v předmětných právních předpisech a případných ekonomických průmětů.

Součástí hypotézy při analýze ekonomických dopadů kategorizace lesů je (viz výše), že jednotlivé kategorie diferencovaně ovlivňují výsledné stavové a zejména tokové ekonomické veličiny (včetně cash-flow), až po stavové veličiny, jakou je hodnota (cena) lesa. Naznačené veličiny a ukazatele lze sestavit do podoby ekonomického modelu.

Metodika konstrukce předpokládaného ekonomického modelu uvažuje se stanovením standardů produkčních a sociálně-ekonomických funkcí LH ČR na základě současné kategorizace lesů. V dalším kroku by pak logicky navazoval postup, umožňující vlastníkům, nájemcům a správcům lesa vyčíslit újmy z omezení hospodaření s lesním majetkem, a to na bázi metod rozdílových odchylek. Vlastní metodický postup sestává z identifikace předmětných vstupních veličin v návaznosti na informační systém a metodiku práce s datovou základnou.

Pro různost právních forem, ve kterých vyvíjejí hospodářskou činnost vlastníci lesů, včetně skutečnosti, že daná problematika se v určitých aspektech týká i dalších ekonomických subjektů – v ČR tzv. podnikatelských subjektů v LH (podniků poskytujících služby), bylo přijato jednotné označení „lesní podnik“.

Identifikace vstupních veličin

Identifikace diferenciací hospodářských opatření v návaznosti na kategorizaci lesů vycházejí především z platné verze lesního zákona (§ 7 – lesy ochranné, § 8 – lesy zvláštního určení, § 9 – lesy hospodářské). Jak bylo naznačeno – při řešení se vychází z teze, že hospodářská opatření, realizovaná v rámci kategorie lesů hospodářských, jsou považována za standardní. Vytvářejí tak jistou srovnávací základnu pro identifikaci a posouzení ekonomických vazeb a vztahů, které jsou výsledkem realizace opatření (hospodářských a jiných) v kategoriích a subkategoriích lesa ochranného a zvláštního určení. Praktická komparace sledovaných veličin probíhá s přihlédnutím k jednotlivým typologickým diferencím, které se promítají do detailu hospodářských opatření v konkrétních porostech.

Při konstrukci ekonomického modelu se vychází prioritně z účetní evidence, respektive identifikace příslušných nákladových a výnosových druhů, u nichž se předpokládají změny. Návazně na účetní strukturu se přiřazuje členění nákladů podle výkonů a jejich operativní a kalkulační podchycení v příslušných operátech. Ve věci identifikace výnosů se rovněž vychází z druhového třídění výnosů a úrovně analytické účetní evidence lesního podniku (KUPČÁK, POLSTER 2007)

Analýza informačního systému

a metodika práce s datovou základnou

V rámci identifikace výchozích podmínek a omezení bylo konstatováno, že stávající ekonomické informační systémy lesních podniků neberou ohled na kategorii obhospodařovaného majetku. Kategorii lesa je tedy nutno zprostředkovaně přiřadit jednotkám prostorového rozdělení lesa podle LHP, kde kategorie (na jednom LHC oddělení + porost + porostní skupina – dále porost) je součástí popisu příslušné jednotky. Z toho vyplývá požadavek kombinace dvou vstupních zdrojů dat. Prvním jsou evidenčně-ekonomické agendy (evidence výroby a účetnictví podniku – účtové třídy nákladů a výnosů), druhým zdrojem je soubor údajů LHP (příp. LHO) pro porost. Zpracováním prvního zdroje lze získat náklady na hospodářské výkony i výnosy (resp. příjmy) lokalizované na jednotky prostorového rozdělení lesa, z druhého zdroje lze jednotlivým jednotkám prostorového rozdělení lesa přiřadit kategorii lesa.

Na straně nákladové jsou lokalizovány na porost – práce (a tím náklady práce na jednotlivé pracovní výkony), ostatní práce a další náklady (materiálové, odpisy, režijní atd.) jsou zpravidla lokalizovány rozpočtově. Na straně výnosové je lokalizován pouze objem vytěžené hmoty; kromě toho mohou generovat příjmy/výnosy i ostatní činnosti (např. služby poskytované cizím, výrobky ze dřeva, sazenice lesních dřevin atd.). Výnosy (včetně vnitropodnikových výnosů), které nejsou tržně realizovány, negenerují příjmy a tím příjmovou situaci podniku neovlivňují. Většina nákladů ani výnosů podniku tedy není lokalizována přímo na porost a pro jejich identifikaci je nutno vztáhnout na nižší rozlišovací úroveň – metodou rozpouštění (s použitím vhodné rozpouštěcí základny).

Z pohledu nákladů se při provádění prací v lese jedná o velmi různorodou škálu operací v péstební i těžební činnosti, v myslivosti, údržbě cest a budov atd. Jednotlivé pracovní činnosti jsou vykazovány v různých technicko-hospodářských měrných jednotkách přímo navázaných na obsah práce, tj. vyčíslují se ve vazbě na výkon, který popisuje prováděnou práci (s jemnějším členěním na podvýkony, které specifikují technologii výkonu). Společně pro tyto práce je pouze ohodnocení časové náročnosti pomocí normohodin.

Pro rozpouštění příjmů podniku na porosty lze jako rozpouštěcí základnu využít objem vytěženého dříví podle sortimentů (KUPČÁK, POLSTER 2007).

Pro vstupní testování ekonomického modelu byl vybrán lesní podnik Lesy města Brna, a. s. Celková obhospodařovaná plocha pozemků činila 8 135 ha, z toho lesní půda 8 093 ha. Lesní majetek je rozdělen na tyto kategorie lesa:

- lesy hospodářské (produkční)	6 029 ha,
- lesy ochranné (mimořádně nepříznivá stanoviště – ochrana půdy)	169 ha,
- lesy zvláštního určení:	
- lesy rekreační (včetně příměstských lesů)	1 725 ha
- lesy v oblasti vodních zdrojů	62 ha
- lesy chráněných území	150 ha

Počty zpracovaných vstupních vět skutečnosti a LHP za období 2003 - 2005 uvádí tabulka 2.

Analyzované ukazatele, jejich konstrukci a algoritizaci ekonomického modelu uvádí tabulka 3.

VÝSLEDKY

Průměty kategorizace lesů v právních předpisech v ČR

V přímé návaznosti na lesní zákon vystupuje úřední výpočet poplatku za odnětí pozemků určených k plnění funkcí lesů (PUPFL), podle přílohy lesního zákona. Vlastní výpočet poplatku odlišuje odnětí PUPFL na dočasné a trvalé. Výpočet poplatku za dočasné odnětí resp. výše ročního poplatku v Kč za 1 ha (OLPd) se stanoví podle vztahu

$$OLP_d = PP \cdot CD \cdot f \quad (1)$$

Poplatek za trvalé odnětí (OLP_t) v Kč za 1 ha se vypočte jako kapitálová hodnota ročního odvodu při použití úrokové míry 2 %, tedy podle vzorce

$$OLP_t = \frac{PP - CD - f}{0,02} \quad (2)$$

Tab. 2.

Počty zpracovaných vstupních vět
Numbers of input sentences

Lesy města Brna/Forests of the city of Brno	Skutečnost (výroba)/Reality (production)				LHP/Forest Management Plan		
	2003	2004	2005	Σ	LHC	platnost/validity	věty/sentences
Výroba a náklady/Production and costs	38 832	36 720	38 832	114 384	607 409	2002 - 2011	13 429
Příjmy/Revenues	114	117	114	345			

Tab. 3.

Konstrukce ukazatelů ekonomického modelu
Construction of economic models indicators

Ukazatel/Indicator	Algoritmus/Algorithm	Poznámka/Note
m^3 dříví/ m^3 of timber	$O = \sum_{ot}$	součet dílčích objemů těžby v porostech cizími a vlastními (výkony 111 až 114)
Náklady/Costs	$N = \sum_n$	součet nákladů rozpuštěných na porosty, v nichž byly prováděny hospodářské zásahy
Příjmy celkem/Total revenues	$P = P_D + P_O$	
Příjmy za surové dříví/Timber revenues	P_D	součet příjmů za surové dříví rozpuštěných na porosty, v nichž se těžilo
Ostatní příjmy/Other revenues	P_O	součet ostatních příjmů rozpuštěných na porosty, v nichž se těžilo
Hospodářský výsledek/Economic outcome (profit)	$HV = P - N$	
% příjmů za dříví/% from timber revenues	P_p	procentická část příjmů za dříví z celkových příjmů
$m^3 \cdot ha^{-1}$	$O_{ha} = O/pl$	pl – plocha LHC, kategorie, subkategorie
Náklady. ha^{-1} /Costs. ha^{-1}	$N_{ha} = N/pl$	
Příjmy. ha^{-1} /Revenues. ha^{-1}	$P_{ha} = P/pl$	
HV. ha^{-1} /Economic outcome. ha^{-1}	$HV_{ha} = HV/pl$	

kde:

- PP* průměrná roční potencionální produkce lesů ČR (v m³.ha⁻¹),
CD průměrná cena dřeva na lokalitě „P“ (v Kč za m³), vyhlášená každoročně MZe ČR,
f faktor ekologické váhy lesa.

Pozn.: Faktor ekologické váhy lesa se odečte z tabulky, kde jeho hodnoty jsou sestaveny podle kategorií a subkategorií lesů.

V související vyhlášce MZe ČR č. 77/1996 Sb., o náležitostech žádosti o odnětí nebo omezení a podrobnostech o ochraně pozemků určených k plnění funkcí lesa - kdy žádost obsahuje ... „údaje LHP nebo LHO o lesních porostech na dotčených pozemcích, včetně jejich zařazení do hospodářských souborů a kategorií lesa“.

Ve vyhlášce MZe ČR č. 80/1996 Sb., o pravidlech poskytování podpory na výsadbu minimálního podílu melioračních a zpevňujících dřevin a o poskytování náhrad zvýšených nákladů lze průmět kategorizace shledat:

- poskytování náhrad zvýšených nákladů vzniklých z omezeného způsobu hospodaření v lesích zvláštního určení,
- poskytování náhrad zvýšených nákladů vzniklých z plnění opatření uložených orgány státní správy lesů ve prospěch účelového hospodaření v lesích ochranných nebo v lesích zvláštního určení.

Ve vyhlášce MZe ČR č. 83/1996 Sb., o zpracování oblastních plánů rozvoje lesů a o vymezení hospodářských souborů, kdy ... oblastní plán mj. obsahuje přehled veřejných zájmů deklarovaných zejména prostřednictvím kategorizace lesů a výhled jejich vývoje. Ve věci vymezení hospodářských souborů se mj. vychází z funkčního zaměření lesa na základě veřejných zájmů, deklarovaných prostřednictvím kategorizace lesů.

Ve vyhlášce MZe ČR č. 84/1996 Sb., o lesním hospodářském plánování:

- hospodářská kniha - z údajů o stavu lesa se pro porosty uvádí příslušná přírodní lesní oblast, kategorie lesa,

- plochová tabulka sestává z výčtu parcelních čísel všech pozemků určených k plnění funkcí lesa pojatých do plánu, s uvedením výměr parcel, dále z výčtu porostní půdy podle porostů a vyšších jednotek, bezlesí a jiných pozemků s jejich označením. Údaje jsou členěny podle katastrálních území a podle kategorií lesů,
- porosty se vymezují jako plošně souvislé části lesa, odlišující se od sebe druhovou, věkovou či prostorovou skladbou, kategorií lesů nebo vyžadující odlišné hospodaření,
- odvození závazného ustanovení maximální celkové výše těžeb - výše mýtní těžby se pro kategorii lesů hospodářských a lesů zvláštního určení ...,
- náležitosti osnov - osnova obsahuje: ... podrobné údaje pro porosty, porostní skupiny či etáže a dřeviny zahrnují identifikaci vlastníka lesa, přírodní lesní oblast, kategorii lesa ...

V návazné Metodice výpočtu závazných ustanovení LHP a LHO, MZe ČR č. j. 1480/99-5110 ze dne 17. 8. 1999 (upravené znění ze dne 12. 1. 2000): ... Výše těžby mýtní odvozená z ukazatele „normální paseka“ se určuje pro kategorii lesa hospodářského a pro kategorii lesa zvláštního určení s výjimkou případů uvedených v § 8, odst. 12 vyhl. č. 84/1996 Sb., - tj. s výjimkou prvních zón národních parků, prvních zón chráněných krajinných oblastí, národních přírodních rezervací a přírodních rezervací.

V zákoně č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku je úprava základní ceny lesních pozemků i lesních porostů odvozena od kategorií lesů, a další vlivy působící na využitelnost lesních pozemků stanoví vyhláška. Tato obsahuje úpravy základních cen lesních pozemků a základních cen lesních porostů srážkami - viz tabulku 4.

Významný ekonomický dopad stávající kategorizace lesů vztáhnout k zákonu č. 338/1992 Sb., o dani z nemovitostí, kdy ... předmětem daně z pozemků nejsou lesní pozemky, na nichž se nacházejí lesy ochranné a lesy zvláštního určení.

Jak již bylo výše naznačeno - identifikované legislativní průměty kategorizace lesů mají významný rozměr ekonomických dopadů.

Tab. 4.

Úpravy základních cen lesních pozemků a lesních porostů
 Adjustments of basic prices of woodland and forest stands

Úprava základních cen lesních pozemků/Adjustment of basic prices of forest land
Lesy v pásmu hygienické ochrany vodních zdrojů I. stupně
Lesy v ochranném pásmu zdrojů přírodních léčivých a stolních minerálních vod
Lesy národních parků - 1. zóna
- 2. zóna
Lesy ve zvláště chráněných územích
Lesy v systému ekologické stability krajiny
Úprava základních cen lesních porostů – ochranné lesy/Adjustment of basic prices of forest stands – protection forests
Lesy na mimořádně nepříznivých stanovištích
Lesy vysokohorské pod hranicí horní vegetace
Lesy v klečovém lesním vegetačním stupni
Úprava základních cen lesních porostů – lesy zvláštního určení/Adjustment of basic prices of forest stands – special purpose forests
Lesy v pásmu ochrany hygienických vodních zdrojů I. stupně
Lesy v ochranném pásmu zdrojů přírodních léčivých a stolních minerálních vod
Lesy národních parků - 1. zóna
- 2. zóna
Lesy ve zvláště chráněných územích

Ekonomické průměty kategorizace lesů

Jak bylo uvedeno v metodice, pro testování ekonomických průmětů kategorizace lesů byl vybrán objekt Lesy města Brna, a. s. Za analyzované období 2003 - 2005 lesy hospodářské, díky své rozloze, v příjmech za surové dříví dominují (v roce 2003 celkový příjem 71,6 mil. Kč, z toho lesy hospodářské 58,7 mil. Kč, tj. 82 % z příjmů podniku; v roce 2004 celkový příjem 80,1 mil. Kč, z toho lesy hospodářské 62,6 mil. Kč, tj. 78,2 % z příjmů podniku; v roce 2005 celkový příjem 92,7 mil. Kč, z toho lesy hospodářské 58,7 mil. Kč, tj. 63,3 % z příjmů podniku), i v hospodářském výsledku, a to jak v absolutních číslech, tak i v poměru na ha plochy kategorie.

Činí-li v roce 2003 celkový HV na 1 ha lesa 120 Kč, u lesů hospodářských je to 254 Kč; činí-li v roce 2004 celkový HV na 1 ha lesa 215 Kč, u lesů hospodářských je to 303 Kč; a konečně činí-li v roce 2005 celkový HV na 1 ha lesa 237 Kč, u lesů hospodářských je to dokonce 769 Kč.

Kategorie lesů ochranných generuje výrazně vyšší náklady – hospodářský výsledek je záporný, také lesy zvláštního určení, především subkategorie lesů příměstských a rekreačních, generuje vyšší náklady než příjmy. To potvrzuje, že podnik, hospodařící v těchto lesích musí vyrovnat ztrátu z hospodaření v těchto kategoriích a sanovat ji z ostatních příjmů, zvláště z příjmů z lesů hospodářských. Výjimku z toho tvoří hospodářský výsledek na plochu u pásma ochrany vodních zdrojů I. stupně (jejíž rozloha v rámci LHC je však takřka zanedbatelná), kde je to způsobeno relativně vysokým objemem těžby, jež v letech zahrnutých do šetření velmi kolísá (rok 2003 5,22 m³/ha, rok 2004 3,02 m³/ha, rok 2005 0,89 m³/ha).

Detailní přehled výsledných hodnot ukazatelů uplatněného ekonomického modelu a hospodářské výsledky podle kategorií a subkategorií za roky 2003 – 2005 uvádí v příloze tabulka 5.

DISKUSE A ZÁVĚR

Kategorizace lesů je podstatným atributem podmínek hospodaření v lesích. Vycházejí ze stávající kategorizace lesů podle zákona o lesích lze předpokládat konkrétní projevy na hospodaření v rámci jednotlivých kategorií a subkategorií, resp. omezení, jež stávající kategorizace vyvolává, omezení, projevující se zpravidla ve vyšších nákladech a nižších dosahovaných výnosech a zobrazující se v hospodářských výsledcích vlastníkům lesů, ale také u případných podnikatelských subjektů v LH.

Jedním ze zjištění provedené analýzy ekonomických aspektů kategorizace lesů je skutečnost, že relevantní hospodářské veličiny, počínaje pěstebními a těžebními ukazateli až po ukazatele ekonomické, nejsou v LH sledovány podle kategorií. Navíc, ani v minulosti ani v současnosti nebyla a není tato problematika vyhodnocována, natož podchyce na lesnickém ekonomickém výzkumem, a to i přes mnohaletý výzkumy hodnocení funkcí lesů, i jejich peněžního vyjadřování. Současně bylo zjištěno, že informační systémy lesních podniků, za určitých podmínek, toto umožňují.

Přestože výsledky, dosažené při ověřovacím zpracování dat u vybraného objektu – Lesy města Brna, a. s., naznačují některé závislosti mezi ekonomikou hospodaření na lesním majetku a kategoriemi lesa, nelze tyto vztahy výrazně zobecnovat. To bude možno poté, až bude datový vzorek podstatně rozšířen. Vedle toho – na zkoumané vztahy může mít vliv mnoho parametrů okolního prostředí – hospodářská situace správy lesního majetku, trh se surovým dřívím, poloha lesních majetků (diferenciální renta), vlastnické vztahy (např. ovlivňování městských lesů ve vztahu k rozpočtu města) atd. Všechny tyto vlivy není možno kvan-

tifikovat a tím zkoumaná data reálné lesní výroby přizpůsobit stejné srovnávací základně, z níž by se vycházelo při zkoumání vlivu kategorizace lesů na ekonomiku lesních majetků. Proto je nutno pracovat statistickým způsobem, základní soubor vyšetřovaných dat rozšířit, a tím eliminovat neschopnost kvantifikace časových a dalších vnějších vlivů pro odvození zkoumaných závislostí. Přitom zůstává v platnosti základní předpoklad, že výdaje v LH jsou kryty dosahovanými příjmy, resp. výnosy z prodeje dříví.

Důležitou okolností kategorizace lesů jsou také její právní souvislosti. Kategorizace lesů je vedle zákona o lesích a návazné lesnické legislativě zakotvena v řadě dalších obecně platných předpisů, včetně daňových.

Poznámka:

Příspěvek byl zpracován s podporou projektu NAZV č. QH 71296 „Systém hodnocení společenské sociálně-ekonomické významnosti funkcí lesů včetně kritérií a indikátorů polyfunkčního obhospodařování lesů“.

LITERATURA

- DUDÍK R. 2006. Historický vývoj kategorizace lesů v České republice. In: Šišák L., Stehlík F. Újmy a náhrady za omezení hospodaření v lesích a jejich možný vliv na kategorizaci lesů. Praha, Česká zemědělská univerzita: 5-11. ISBN 80-213-1459-1.
- KUPČÁK V. 2006. Právní a ekonomické aspekty kategorizace lesů. In: Šišák L., Stehlík F. Újmy a náhrady za omezení hospodaření v lesích a jejich možný vliv na kategorizaci lesů. Praha, Česká zemědělská univerzita: 17-23. ISBN 80-213-1459-1.
- KUPČÁK V., POLSTER P. 2007. Ekonomické aspekty kategorizace lesů v České republice. In: Hajdúchová I. (ed.): Zborník z konferencie Financovanie 2007 LESY - DREVO. Zvolen, TU: 35-44. ISBN 978-80-228-1795-0.
- KUPČÁK V., ŠIŠÁK L. 2005. Analýza ekonomických dopadů návrhu nového systému kategorizace lesů a možnosti řešení případných kompenzací. Závěrečná zpráva 1, 2. Priorita NLP I. Brno, Lesnická a dřevařská fakulta MZLU, Praha, Fakulta lesnická a environmentální ČZU: 48 s.
- KUPČÁK V., ŠIŠÁK L., POLSTER P., DUDÍK R., ŠMÍDA Z. 2006. Analýza ekonomických aspektů kategorizace lesů (EKKAT 2006). Závěrečná zpráva funkčního výzkumného úkolu MZE ČR. Brno, Lesnická a dřevařská fakulta MZLU, Praha, Fakulta lesnická a environmentální ČZU: 99 s.
- ŠIŠÁK L., SLOUP M., KŘEPELA M. 2005. Zpracování návrhu na úpravu postupů sledujících vynětí dalších lesů z kategorie lesů hospodářských do kategorií, kde je produkční funkce omezoována. Studie. Praha, Fakulta lesnická a environmentální: 31 s.
- ŠIŠÁK L., ŠACH F., KUPČÁK V., ŠVIHLA V., PULKRAB K., ČERNOHOUS V., STÝBLO J. 2006. Vyjádření společenské efektivnosti existence a využívání funkcí lesa v peněžní formě v České republice. Závěrečná zpráva 2006. Praha, FLE ČZU: 121 s.
- ŠIŠÁK L., ŠVIHLA V., ŠACH F. 2003. Oceňování společenské sociálně-ekonomické významnosti základních funkcí lesa. Praha, Ministerstvo zemědělství, odbor lesního hospodářství. ISBN 80-7084-234-2.
- VYSKOT I. et al. 2003. Kvantifikace a hodnocení funkcí lesů České republiky. Praha, Ministerstvo životního prostředí. ISBN 80-900242-1-1.

Tab. 5.
Hospodářský výsledek na kategorie lesa (Lesy města Brna, a. s.)
Economic results by forest category (Forests of the city of Brno)

Rok/ Year	Kategorie/ Category	Subkategorie/ Subcategory	m ³ těžby/ m ³ logging	Náklady/ Costs	Příjmy celkem/ Total revenues	HV/ Economic outcome	Příjmy za surové dříví/ Timber revenues	Ostatní příjmy/Other revenues	% z příjmů za dříví/% from timber revenues	m ³ /ha/ m ³ /ha	Náklady/ha/ Costs/ ha	Příjmy/ha/ Revenues/ ha	HV/ha/ Economic outcome/ha
2003			45 158	70 629 645	71 580 645	951 000	49 451 043	22 129 602	69,08	5,69	8 906	9 026	120
	Lesy hospo- dářské		37 111	57 225 954	58 712 251	1 486 297	40 720 761	17 991 490	69,36	6,33	9 764	10 018	254
	Lesy ochranné	mimořádně nepříznivá stanoviště	56	129 251	126 630	-2 621	83 352	43 278	65,82	0,38	870	853	-17
	Lesy zvláštního určení § 8 (1)	pásma ochrany vodních zdrojů I. stupně	195	253 066	732 697	479 631	343 940	388 758	46,94	5,22	6 764	19 585	12 821
	Lesy zvláštního určení § 8 (2)	1. zóny CHKO, přírodní rezervace, přírodní památky	7 796	13 021 374	12 009 066	-1 012 308	8 302 990	3 706 076	69,14	4,14	6 911	6 374	-537
		lesy se zvýšenou funkcí ochrannou	106	130 898	131 674	776	88 289	43 385	67,05	8,57	10 547	10 610	63
		lesy významné pro uchování biodiverzity	289	581 668	448 653	-133 015	312 342	136 311	69,62	3,09	6 204	4 785	-1 419
		příměstské a rekreační lesy	253	359 435	309 691	-49 744	252 713	56 978	81,60	3,20	4 540	3 911	-628
		uznané obory a samostatné bažantnice	6 331	11 001 715	9 392 032	-1 609 684	6 675 246	2 716 786	71,07	4,14	7 190	6 138	-1 052
			816	947 658	1 727 017	779 359	974 400	752 616	56,42	4,84	5 621	10 244	4 623
2004			46 089	79 208 990	80 915 990	1 707 000	55 734 424	25 181 565	68,88	5,81	9 988	10 203	215
	Lesy hospo- dářské		36 010	60 807 855	62 583 328	1 775 473	43 858 752	18 724 576	70,08	6,14	10 375	10 678	303
	Lesy ochranné	mimořádně nepříznivá stanoviště	0	384 041	0	-384 041	0	0	0,00	0,00	2 587	0	-2 588
	Lesy zvláštního určení § 8 (1)	pásma ochrany vodních zdrojů I. stupně	113	204 989	256 794	51 806	148 166	108 629	57,70	3,02	5 479	6 864	1 389
	Lesy zvláštního určení § 8 (2)	lesy se zvýšenou funkcí ochrannou	9 966	17 812 104	18 075 867	263 763	11 727 507	6 348 360	64,88	5,29	9 454	9 594	140
		lesy významné pro uchování biodiverzity	1 043	1 634 156	1 778 686	144 531	1 127 339	651 347	63,38	11,12	17 430	18 972	1 542
		příměstské a rekreační lesy	107	203 489	187 953	-15 536	134 966	52 987	71,81	1,35	2 570	2 374	-196
		uznané obory a samostatné bažantnice	7 751	14 317 515	14 228 833	-88 682	9 311 593	4 917 240	65,44	5,07	9 357	9 299	-58
			1 065	1 656 945	1 880 395	223 450	1 153 609	726 786	61,35	6,32	9 828	11 154	1 325

Tab. 5

Hospodářský výsledek na kategorii lesa (Lesy města Brna, a. s.) – pokračování
 Economic results by forest category (Forests of the city of Brno) – continuation

Rok/ Year	Kategorie/ Category	Subkategorie/ Subcategory	m ³ těžby/ m ³ logging	Náklady/ Costs	Příjmy celkem/Total revenues	HV/ Economic outcome	Příjmy za surové dříví/Timber revenues	Ostatní příjmy/Other revenues	% z příjmů za dříví/% from timber revenues	m ³ /ha/ m ³ /ha	Náklady/ha/ Costs/ha	Příjmy/ha/ Revenues/ ha	HV/ha/ Economic outcome/ha
2005			46 151	90 828 321	92 711 321	1 883 000	61 755 978	30 955 343	66,61	5,82	11 453	11 690	237
	Lesy hospodářské		37 822	71 171 498	75 678 252	4 506 755	50 905 201	24 773 051	67,27	6,45	12 144	12 913	769
	Lesy ochranné	mimořádně nepříznivá stanoviště	154	322 956	241 314	-81 642	190 674	50 639	79,02	1,04	2 176	1 625	-550
	Lesy zvláštního určení §§(1)	pásma ochrany vodních zdrojů I. stupně	33	122 474	163 547	41 073	80 580	82 967	49,27	0,89	3 274	4 371	1 098
	Lesy zvláštního určení §§(2)		8 141	19 211 394	16 628 208	-2 583 186	10 579 522	6 048 685	63,62	4,32	10 198	8 826	-1 371
		lesy se zvýšenou funkcí ochrannou	312	1 177 389	595 365	-582 025	371 381	223 984	62,38	3,33	12 559	6 350	-6 208
		lesy významné pro uchování biodiverzity	437	719 149	983 305	264 157	575 184	408 121	58,49	5,52	9 084	12 420	3 336
		příměstské a rekreační lesy	6 654	15 809 257	13 507 244	-2 302 013	8 724 825	4 782 419	64,59	4,35	10 333	8 828	-1 504
		uznané obory a samostatné bažantnice	739	1 505 599	1 542 294	36 695	908 133	634 161	58,88	4,38	8 931	9 149	218

ECONOMIC ASPECTS OF FOREST CATEGORIZATION

SUMMARY

Forest categorization is the basic attribute for management in forests. In the current forest categorization in the Czech Republic, according to forest law, concrete influences (respectively restriction) on management in frame of individual categories and subcategories are possible to assume, which is reflected for example in costs and reached revenues. This reality is expressed in economic results of forest owners as well as in the economics of potential subsequent entrepreneurial subjects in the forestry.

Analysis of economic aspects of forests categorization reveals that the relevant economic variables, i. e. both silvicultural and logging indicators and economical indicators, are not involved into categorization in forestry. Moreover, either in the past or at present these issues were not evaluated, despite years of research of forest functions, and their monetary calculations. It was also found that, under certain conditions, information systems of forest enterprises enable this evaluation.

Results obtained in the verification data processing for the selected object - Forests of the city of Brno - show dependence among the management on the forest property and forest categories. In addition, however, the examined relationship may be influenced by many parameters - economic situation of administrating forest assets, by the market with raw timber, as well as by location of forest estates (differential rent) and ownership (e. g. influence of urban forests in relation to the municipal budget), etc. As all these impacts cannot be quantified, the comparative base of examined data for investigation of influence of forest categorization on economics of forest assets is not possible to work out.

It is therefore necessary to use statistical method, to expand basic set of data investigated, and thereby to eliminate the inability to quantify the time and other external impacts for deriving the investigated dependencies. At the same time the basic premise remains in force that the expenditures in forestry are essentially covered by the revenues achieved, respectively from the sale of timber, and that commercial forests finance management in protection forests and special purpose forests.

Forest categorization must be connected with legislature, mainly on economic field. Categorization of forests is comprised both in the Law on Forests and related forestry legislation and in a number of other generally valid laws - including the valuation and tax ones.

Recenzováno

ADRESA AUTORA/CORRESPONDING AUTHOR:

Doc. Ing. Václav Kupčák, CSc., Katedra ekonomiky a řízení lesního hospodářství, Fakulta lesnická a dřevařská, Česká zemědělská univerzita

Kamýcká 1176, 165 21 Praha 6-Suchdol, Česká republika

tel.: 224 383 706; e-mail: kupcak@fld.czu.cz